

Eduskuntaryhmien äänestyskoheesio vuosien 1991–2006 valtiopäivillä*

ANTTI PAJALA – ALEKS JAKULIN

ABSTRACT

Voting Cohesion in the Finnish Parliament during 1991–2006

Before this article plenary voting cohesion in the Finnish parliament (Eduskunta) has been studied thrice. The first set of studies covered the 1930–1950s, two studies were carried out in the mid-1990s and a methodological paper was published in 2005. Here we provide a fresh analysis of the subject over the last four parliamentary terms during the years 1991–2006. We used a recent Finnish dataset and analysed patterns of voting cohesion among Eduskunta's political party groups. Unlike in almost all other similar studies, we divided the plenary votes into separate categories by distinguishing the votes related to the state's annual budget from all other plenary votes. The division was based on an earlier report speculating that voting cohesion between the categories might differ. Our results confirm that the average level of voting cohesion differs systematically between the two vote categories: votes related to the budget had a lower level of cohesion because potentially the MPs are allowed more voting flexibility compared to other votes. We also found that the status of a group as a member of the cabinet raised the level of voting cohesion regarding budget votes. Our third finding was that the level of group cohesion has risen compared to the 1950s, and the level of voting cohesion is higher than what has been reported in the past. Finally, we found that pre-election cohesion levels fell prior to major changes in cabinet composition after the election.

Johdanto

Eduskunnassa, kuten kaikissa muissakin parlamenteissa, kansanedustajat ovat jakautuneet eduskuntaryhmiin siten, että keskeinen kriteeri ryhmän valinnassa on edustajan puoluetusta. Pääosin täysistunnoissa ja -äänestyksissä sekä muissakin eduskunnan aktiviteeteissa eduskuntaryhmät käyttäytyvät tai ainakin pyrkivät käyttäytymään mahdollisimman yhtenäisesti. Tämä tavoite ilmenee selkeästi jo useiden eduskuntaryhmien kirjoitetuissa säännöissä tai se on osa ryhmien vakiintuneita tapoja. Nykyisellä työmäärällä eduskunnan toiminta

vaikeutuisi, ellei jopa kävisi mahdottomaksi, mikäli ryhmät eivät käyttäytyisi jokseenkin yhtenäisesti. Muussa tapauksessa eduskuntapolitiikasta todennäköisesti katoaisi ennustettavuus lähes täysin. Parlamentaarisisessa järjestelmässämme hallituksen muodostaminen olisi erityisen vaikeaa. Lisäksi ryhmäkurittomassa ympäristössä hallitus olisi koko ajan vaakalaudalla. Eräällä tavalla ryhmäyhtenäisyys kulminoituu täysistuntoäänestyksissä, joissa tärkeän ryhmäpäätöksen vastaisesti äänestäminen saattaa johtaa sanktioihin. Ryhmien langettamat sanktiot ovat yleensä melko vaatimattomia, mutta ääritapauksessa poikkeavasti äänestäminen saattaa johtaa jopa edustajan erottamiseen tai eroamiseen ryhmästä.

Nyky muodossa eduskuntaryhmien äänestysyhtenäisyyden eli äänestyskoheesio mittaaminen parlamenttien täysistunnoissa juontaa juurensa

* Tekijät kiittävät prof. Hannu Nurmea sekä prof. Matti Wibergia tekstin aiempaa versiota koskeneista lukuista parannusehdotuksista. Tätä työtä on tukenut Suomen Akatemian Poliittisten instituutioiden mallit -projekti.

1920-luvun loppuun, jolloin Yhdysvaltain kongressin edustajainhuoneen sekä senaatin kahden suurimman ryhmän äänestysyhtenevyyttä alettiin mitata Rican indeksillä, joka on varsin intuitiivinen ja yksinkertainen äänestyskoheesion mittari (Rice 1928). Indeksillä mitataan sitä, kuinka suuri osa eduskuntaryhmän jäsenistä äänesti yhtä äänestysvaihtoehtoa tietyssä täysistuntoäänestyksessä? Mikäli esimerkiksi 40-jäsenisestä ryhmästä 30 edustajaa äänesti ”jaa” ja 10 ”ei”, voidaan todeta, että 75 prosenttia ryhmän jäsenistä äänesti jaa-vaihtoehdon puolesta. Sitten indeksille on ehdotettu muutamia modifikaatioita (Attina 1990 ja Hix ym. 2005).

Rican indeksia soveltavia tutkimuksia on ilmestynyt runsaasti. Tietääksemme ensimmäinen survey -tyyppinen eri lähteistä tietoja koonnut koheesiotutkimus oli Ozbudunin (1970) kirjanen. Se voidaan nykyisin lukea alan klassikoihin, kuten myös Melissa Collien (1985) myöhemmin ilmestynyt laaja kirja-artikkeli. Viimeaikaisiin tutkimuksiin kuuluvat mm. Ulrich Siebererin (2006) 11 maata vertaileva tutkimus, sekä Torben Jensenin (2000) Pohjoismaita vertaileva tutkimus. Edellä mainittujen Ozbudunin ja Jensenin töiden lisäksi erityisesti Owens (2003) tarkastelee pelkän numeroiisuuden sijaan myös mahdollisia syitä siihen, miksi äänestyskoheesio on havaitunlaista. Tähän kiinteästi liittyvä tutkimuskysymys on luonnollisesti se, miksi äänestyskoheesion taso vaihtelee parlamenttien välillä. Kyseessä on koheesiotutkimuksen erityisalue, johon emme tässä työssä voi valitettavasti tarkemmin paneutua. Kuten Hazan (2003) huomauttaa, Owens (2003) mainitsee artikkelissaan lähes kaikki relevantit alaan liittyvät kirjallisuusviitteet viimeisen 30 vuoden ajalta.

Täysin kattavaa ryhmäkoheesion mittaaminen ei maailman parlamenttien keskuudessa kuitenkaan ole. Tärkein mittaamisen estävä tekijä on yleensä se, että äänestykset ovat ainakin osittain salaisia (esim. Italia). Toisissa parlamenteissa puolestaan on tapana, että ainoastaan puolueyrhmän puheenjohtaja jättää äänestyksessä koko puolueyrhmän äänen (esim. Alankomaat). Vuosikymmenten varrella julkaistuista tuloksista on käynyt ilmi se, että on olemassa hyvin korkean koheesion maita, kuten Pohjoismaat. Toisaalta on myös melko matalan koheesion maita kuten Yhdysvallat tai ylikansallinen EU-parlamentti. Suurin osa maailman parlamenteista sijoittuu näiden ääripäiden välille. Suomi kuuluu parlamentaarisenä demokratiana hyvin kor-

kean äänestyskoheesion maihin. Pohjoismaisessa vertailussa eduskunnan äänestyskoheesio on vaatimattominta (Jensen 2000).

Suomessa eduskunnan koheesiotutkimuksen pioneeri on Pekka Nyholm, jonka väitöskirjatutkimuksen otsikko *Suomen eduskuntaryhmien koheesio vuosien 1948–51 vaalikaudella ja vuoden 1954 valtiopäivillä* kertonee olennaisen (Nyholm 1961). Jo muutamaa vuotta aiemmin Nyholm (1959) julkaisi *Politiikka-lehden* ensimmäisessä numerossa alustavia havaintojaan väitöskirjansa aiheesta. Artikkelin on tietääksemme ensimmäinen alan julkaisu Suomessa. Kerättyään muutamia vuosia myöhemmin lisääineistoa Nyholm julkaisi yhdessä tilastotieteilijä Carl Hagforsin kanssa äänestyskoheesioanalyysin vuosien 1930–1954 valtiopäivistä (Nyholm ja Hagfors 1968).¹ Tämän jälkeen on ilmeisesti niin, että seuraavat tieteellisiin julkaisuihin päätyneet koheesiolaskelmat teki (silloinen) valtio. Niko Mellanen vuonna 1997. Mellanen keräämä, pelkästään hallituksen esityksiä koskeva, aineisto kattoi lokakuun 1995 ja toukokuun 1996 välillä olleet äänestykset. Tätä julkaisematonta raporttia ovat siteeranneet myöhemmin ainakin Jensen (2000), Wiberg (2000), Depauw ja Shane (2005) sekä Sieberer (2006), joten Mellanen laskelmat ovat tällä hetkellä Suomea koskeva ”virallinen tieto”.² Mellanen (1999) pro gradu -työ kattoi vaalikauden 1995–1998. Viimeisin tutkimus on Pajalan ym. (2005) vuoden 2003 valtiopäiviä koskeva, luonteeltaan lähinnä metodologinen artikkeli. Lähinnä täysistuntoäänestysten valtiopäivittäisiä määriä toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta on tutkinut Pajala (2006).

Sekä Nyholmin että Mellanen tutkimuksien suhteen on huomattava, että tulokset eivät koske koko äänestyspopulaatiota: Nyholm on voinut suurelta osin käyttää ainoastaan täysistuntojen päätöspöytäkirjoihin raportoituja avoimia äänestyksiä, kun taas Mellanen käsittelee pelkästään hallitusten esityksiä. Pajalan ym. (2005) käyttämä aineisto kattaa edellisistä poiketen valtiopäivien kaikki äänestykset, mutta ainoastaan yksiltä valtiopäiviltä. Verratessa Mellanen (1997; 1999) sekä Pajalan ym. (2005) viimeaikaisia tuloksia Nyholm (Nyholm ja Hagfors 1968) aiempiin tuloksiin näyttäisi siltä, että keskimääräinen ryhmäyhtenäisyys on kasva-

¹ Aiheeseen liittyen ks. myös Nyholm (1969, 1972).

² Mellanen (1997) laati laskelmansa nimenomaan Jensenin (2000) artikkelia varten.

nut 1930-luvulta lähtien. Yksittäisten puolueyhmi-
mien äänestyskoheesio puolestaan näyttäisi vaihte-
levan eri aikoina.

Hiljattain Yhteiskuntatieteellisessä tietoaarkistos-
sa (FSD) julkaisimme laajahkon eduskuntaa kos-
kevan äänestysaineiston (Pajala ja Jakulin 2006),
joka koskee vuosien 1991–2005 valtiopäiviä. Saa-
daksemme kokonaiskuvan neljästä viime vaalikau-
desta käytämme lisäksi vuoden 2006 valtiopäivien
osalta juuri keräämäämme aineistoa (Pajala ja Ja-
kulin 2007).³ Käytännössä soveltamamme aineisto
kattaa sen periodin historiassa, josta äänestystulok-
sia on saatavissa sähköisessä muodossa. Mainitta-
koon, että aiempina esitettyjen tutkimuskysymys-
ten lisäksi aineisto avaisi mahdollisuuden myös
muihin analyyseihin, joihin liittyen kahta datalou-
hintamenetelmää sekä äänestyskoheesiota vuoden
2003 valtiopäivien osalta on testattu Pajalan ym.
(2005) artikkelissa. Tässä työssä rajoitumme aino-
astaan ryhmäkoheesioita mittaamiseen.

Pajalan ym. (2005) mukaan äänestysyhtenäisyy-
den mittaamisessa tulee kuitenkin edetä varoen,
koska todennäköisesti talousarvioäänestyksiä ja
muuta äänestyksiä tulisi analysoida erikseen.⁴ Kä-
sityksen taustalla on kaksi havaintoa: Ensinnäkin,
talousarvioäänestyksiä on valtiopäivittäin keski-
määrin puolet kaikista äänestyksistä. Toinen ja vä-
hintään yhtä tärkeä havainto on se, että talousar-
vioäänestyksiin pätevät eri ryhmäkäytännöt verrat-
tuna muihin äänestyksiin. Talousarvioäänestyksis-
sä edustajilla on tietyin rajoittein vapaammat kädet
verrattuna muihin äänestyksiin. Pajalan ym. (2005)
tuloksista käykin ilmi, että ryhmäyhtenäisyys näyt-
täisi olevan vaatimattomampaa koskien talousar-
vioäänestyksiä kuin muita äänestyksiä. Ottaen
huomioon äänestystyyppien eron edustajien ”peli-
säännöissä” sekä talousarvioäänestysten suuren
määrän, analysoimme molempia äänestyksiä myö-
hempänä erikseen. Äänestyksiä yhtenä joukkona
tutkien jäisi melko vaikeasti hahmotettavaksi, mitä
tulokset tällöin oikeastaan kuvaavat. Emme ole ai-
emmin nähneet äänestysten kategorisointia
ulkomaisissa(kaan) koheesiotutkimuksissa. Tyypil-

lisesti ulkomaisissa julkaisuissa käytetään pelkkiä
lakiehdotusten viimeisien käsittelyjen hyväksymis-
äänestyksiä, joita Suomessa on muihin äänestyk-
siin verrattuna hyvin vähän. Wibergin (2004, 265)
mukaan vuosina 1945–2002 hyväksytyistä laeista
vain 11,5 prosenttia hyväksyttiin äänestämällä.

Ennen tutkimuskysymyksiä esittelyä lienee
syytä tarkastella lyhyesti aiheeseen liittyviä käsit-
teitä. Niin kauan kuin täysistuntoäänestyksiä on
Suomessa tutkittu, aiheen keskeisten käsitteiden
”ryhmäyhtenäisyys” ja ”äänestysyhtenäisyys” si-
jasta (tai rinnalla) on käytetty käännostermejä
”ryhmäkoheesio” ja ”äänestyskoheesio”, jotka tut-
kimusaiheen suomalainen pioneeri Pekka Nyholm
(1959) epäilemättä lanseerasi englanninkielisen
tutkimuksen käyttämästä sanaparista ”group cohe-
sion” tai ”voting cohesion”. Edellisiin liittyy myös
käsite ”ryhmäkuri”, jota etenkin tiedotusvälineissä
näkee silloin tällöin käytettävän. Melko viimeai-
kaisessa artikkelissa Hazan (2003) analysoi huo-
lellisesti edellisten käsitteiden osittaista sekavuut-
ta. Jo artikkelin otsikko ”Does Cohesion Equal
Discipline?” ilmaisee, että koheesio-käsitteen
käyttäminen on sen sisällön vuoksi ongelmallista.
Käytännössä on niin, että äänestysyhteneväisyy-
dellä, äänestysyhtenevyydellä sekä äänestyskohee-
siolla tarkoitetaan samaa Ricen indeksin mittaustu-
lost. Indeksien tuottama numeerinen informaatio ei
kuitenkaan välttämättä pidä sisällään tietoa siitä,
minkä vuoksi ryhmän yhtenäisyys on havaitunlai-
nen. Kyseessä voi olla esimerkiksi edustajien mie-
lipiteiden samanlaisuus, jolloin ryhmä spontaanisti
äänestää samalla tavoin. Tarkkaan ottaen vain tässä
tapauksessa tulisikin puhua ryhmäkoheesiosta (co-
hesion), koska termiin koheesio liittyy väistämättä
eräänlainen spontaanisuus. Toisenlaisessa tapauk-
sessa saattaa olla niin, että ryhmäyhtenäisyys on
saatu aikaan ryhmyrin l. piiskurin (engl. whip) oh-
jauksella, jolloin kyse ei välttämättä ole täysin
spontaanista äänestysvalinnasta ryhmän kaikkien
jäsenten suhteen (discipline). Tällöin meidän tulisi
puhua ryhmäkuriasta.⁵

³ Äänestykset ovat aineistossa valtiopäivittäin, eivät ka-
lenterivuosittain. Esim. vuoden 2006 valtiopäivät päättyivät
vasta helmikuun lopussa 2007.

⁴ Talousarvioäänestyksillä tarkoitamme valtion vuotuisen
talousarvion tai lisätalousarvioihin liittyviä äänestyksiä, ts.
edustajien talousarvio- tai lisätalousarvioaloitteista syntyviä
äänestyksiä. Muilla äänestyksillä tarkoitamme kaikkia muita
täysistuntoäänestyksiä (pl. henkilövaalit).

⁵ Äänestysyhtenevyyden tasoon vaikuttavista tekijöistä
Pohjoismaissa parlamenteissa paras lähde on Jensen (2000).
Äänestysyhtenevyyden tutkimisesta yleisemmin erinomainen
lähde on *Journal of Legislative Studies*-lehden erikois-
numero (2003), jossa yllä mainittu Hazanin (2003) artikkeli
on yhtenä tutkimuksista. Suomen osalta asiaa on pohtinut
Wiberg (1989).

Käytännössä tutkimus etenee siten, että jaamme ensin aineiston valtiopäivittäin mainittuihin kahteen äänestyskategoriaan, joille molemmille teemme saman analyysin: Kaikkien eduskuntaryhmien äänestyskoheesiot yksittäisessä äänestyksessä mitataan Ricen (1928) indeksillä. Jonkin ryhmän vuotuinen äänestyskoheesio on näin tietyn kategorian kaikkien äänestysten Ricen indeksiarvojen keskiarvo. Näin menetellen voimme laskea seuraavat koheesioarvot:

1. kunkin eduskuntaryhmän keskimääräinen äänestyskoheesio vuosien 1991–2006 valtiopäivillä a) talousarvioäänestysten sekä b) muiden kuin talousarvioäänestysten suhteen
2. kunkin eduskuntaryhmän 16 vuoden äänestyskoheesio keskiarvo a) talousarvioäänestysten sekä b) muiden kuin talousarvioäänestysten suhteen
3. kaikkien ryhmien äänestyskoheesio vuosittainen keskiarvo a) talousarvioäänestysten sekä b) muiden kuin talousarvioäänestysten suhteen
4. eduskunnan keskimääräinen äänestyskoheesio viimeisten 16 valtiopäivien aikana a) talousarvioäänestysten sekä b) muiden kuin talousarvioäänestysten suhteen

Laskettuamme kohtien 1–4 koheesioarvot pyrimme vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Onko eduskunnan 16 vuoden keskimääräisessä äänestyskoheesiossa eroa talousarvioäänestysten sekä muiden kuin talousarvioäänestysten välillä?
2. Vaikuttaako hallitukseen / oppositioon kuuluminen jollakin tavoin ryhmän äänestysyhtenäisyyteen a) talousarvioäänestysten sekä b) muiden kuin talousarvioäänestysten suhteen?
3. Poikkeako eduskuntaryhmien vuosina 1991–2006 havaittu keskimääräinen äänestyskoheesio vuosien 1930–54 valtiopäivien vastaavasta koheesioarvosta?
4. Millaista eduskunnan keskimääräinen äänestyskoheesio on verrattuna muiden Pohjoismaiden parlamentteihin?

Artikkeli jatkuu seuraavasti: Esittelemme seuraavaksi eduskunnan äänestyksiä sekä niihin liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tämän jälkeen määrittelemme äänestysten analysoinnissa käytettävän Ricen indeksin ja raportoimme indeksin avulla lasketut tu-

lokset vuosien 1991–2006 valtiopäiviltä. Viimeisenä esitämme tutkimuksesta virinneet loppupäätelmät.

Eduskunnan äänestykset

Saadaksemme käsityksen mittauksen kohteena olevista täysistuntoäänestyksistä tarkastelemme seuraavassa eduskunnan äänestysjärjestelmää. Koska nykyistä äänestysjärjestelmää ja siihen liittyviä piirteitä ovat *Politiikka*-lehdessä melko hiljattain kuvanneet Pajala (2006) sekä Pajala ym. (2005) ja aiemmin Wiberg (1989), lieneekin tässä yhteydessä tarpeen tarkastella lähinnä tämän tutkimuksen kannalta olennaisia seikkoja.

Ryhmyhtenäisyyden kannalta tärkeimmät tekijät kansanedustajien äänestyskäyttäytymisessä ovat edustajien samanmielisyys ja ideologinen yhteneväisyys. Näiden lisäksi ryhmällä on joko kirjoitetut tai kirjoittamattomat ryhmäsäännöt tai -käytännöt. Hallitusryhmät hyväksyvät myös ns. yhteistoimintasäännöt.⁶ Molemmat säännöt edellyttävät edustajien yhtenäistä käyttäytymistä täysistunnoissa sekä ryhmän sisällä että hallitusryhmien kesken. Kirjoitetut ryhmäsäännöt vaalikaudella 2003–2006 oli Keskustan, Kristillisdemokraattien, Kokoomuksen, Sosialidemokraattien ja Vihreiden eduskuntaryhmillä. Sitä vastoin Perussuomalaisilla, RKP:llä sekä Vasemmistoliiton ryhmillä ei ollut kirjoitettuja sääntöjä, vaan ryhmät noudattivat ”vaikiintuneita tapoja”.

Kirjoitetut säännöt ovat toistensa kaltaisia, ja sisältönsä puolesta niitä voisi luonnehtia lähinnä eduskuntaryhmien käyttöoppaiksi. Yhdistävä tekijä kaikissa säännöissä on se, että niiden mukaan ryhmien jäseniltä edellytetään läsnäoloa eduskunnan sekä eduskuntaryhmien kokouksissa. Kaikki ryhmät sallivat tietyissä olosuhteissa myös (perustelun) ryhmäpäättökseen vastaisen esiintymisen ml. täysistuntoäänestykset. Liberaaleimmat muotoilut säännöissä tässä suhteessa ovat Kristillisdemokraateilla ja Vihreillä. Mainitut kaksi ryhmää eroavat muista siten, ettei niiden säännöissä ole ollenkaan mainintoja kurinpitomenettelystä tai sanktioista. Keskustan, Kokoomuksen ja SDP:n ryhmäsääntöihin puolestaan on kirjattu selkeät ohjeet: tietyin edellytyksin eduskuntaryhmä voi erottaa edustajan ryhmästä joko pysyvästi tai määräajaksi. Keskus-

⁶ Tämä perinne juontaa juurensa 1980-luvun puolesta välistä (Wiberg 1989; Wiberg 2006, 192).

tan sanktioarsenaaliin kuuluvat myös edustajille annettavat nuhteet ja varoitukset sekä ryhmän kassaan suoritettavat sakot. Kokoomuksen ryhmän säännöissä mainitaan, että ryhmä nimeää kaksi ryhmäpiiskuria, joiden tehtävänä on pitää ryhmän muut edustajat tietoisina mm. siitä, miten täysistuntojen äänestyksissä menetellään.

Käytännössä sääntöjä sovelletaan tapauskohtaisesti. Viime vuosien ehkä tunnetuin esimerkki oli SDP:n verokapinalliset. Lakiehdotuksesta omaisuusveron poistamiseksi äänestettiin täysistunnossa joulukuussa 2005. SDP:n tekemä ryhmäpäätös oli kannattaa veron poistamista. Tästä huolimatta seitsemän SDP:n edustajaa äänesti lakiehdotusta vastaan ja muutama ei osallistunut äänestykseen. Tämän seurauksena ryhmä rankaisi seitsemää vastaan äänestänyttä edustajaa lausumalla, jossa todettiin ryhmän luottamuksen heihin olennaisesti heikentyneen. Kirjoitetut säännöt tunsivat ainoastaan ryhmästä erottamisen, joten kyseessä oli varsin lievä sanktio. Luottamuksen olennaisen heikentymisen tulkittiin tarkoittavan käytännössä (tapauskohtaisesti) sitä, ettei edustajaa voida valita mm. ryhmän toimielimiin, ryhmäpuheenvuoron pitäjäksi täysistunnossa, vapautuviin hallintoneuvosto paikkoihin tai ulkomaan matkavaltuuskuntiin.⁷

Suurelta osin edustajat käyttäytyvät sääntöjen edellyttämällä tavalla ja äänestyksien tulos on melko hyvin ennustettavissa. Ponnen edetessä äänestykseen on takana jo monivaiheinen prosessi (Pajala 2006). Näin voimmekin todeta, että täysistuntoäänestykset ovat mielipiteiden rekisteröintipaikkoja, eivät niiden syntypaikkoja.

Poikkeuksena ryhmäkäytännöistä ovat harvojen omantunnon eli vapaiden käsien asioiden lisäksi talous- ja lisätalousarvioäänestykset, sillä niihin pätevät muista äänestyksistä osittain poikkeavat käytännöt. Oppositoryhmien edustajilla on talousarvioehdotusten suhteen ryhmiensä puitteissa luonnollisesti varsin vapaat kädet. On kuitenkin niin, että myös hallitusryhmien edustajat voivat tiettyjen rajoitteiden vallitessa tehdä talousarvioehdotuksia. Koska budjetti on hallituksen esitys, hallitusryhmien edustajien ponnet ovat täten ao. esityksen muutosehdotuksia, mikä äkkiseltään kuulostaa erikoiselta. Talousarvioehdotukset ovat kuitenkin luonteeltaan sellaisia, että niiden pääasiallinen merkitys on tuoda esille edustajien omien vaalipiirien erityistarpeita. Budjetti on kansanedustajille

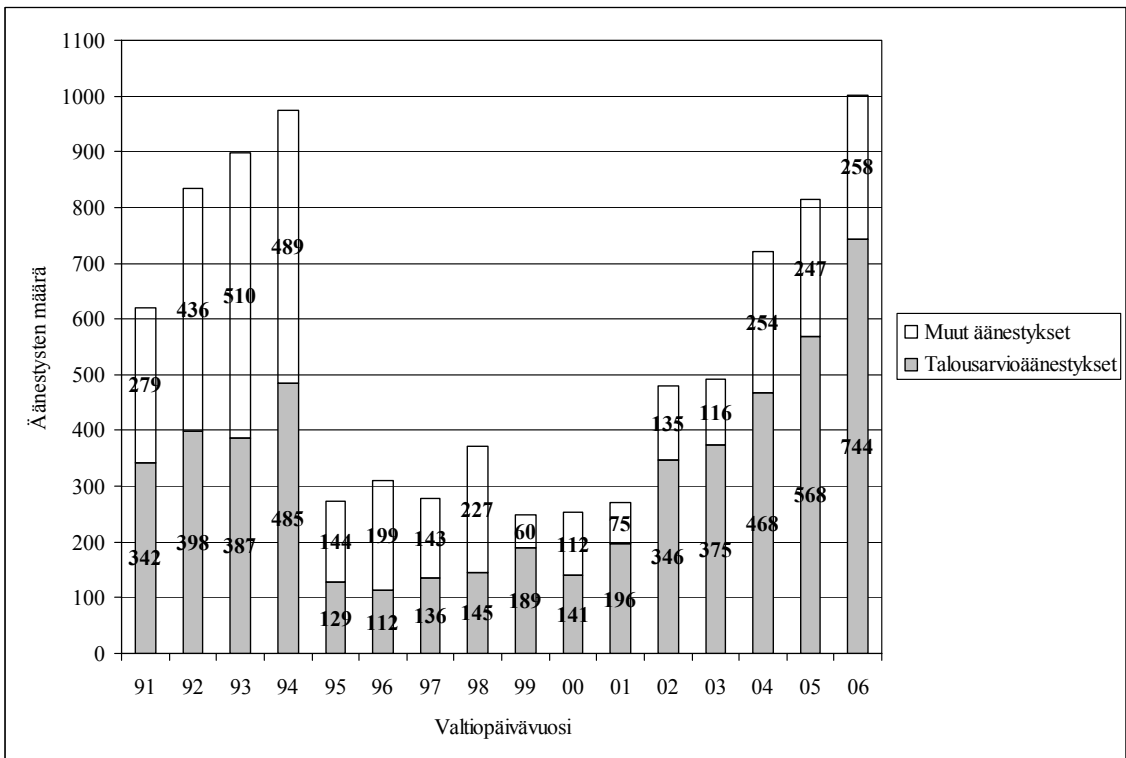
eräs tapa yrittää hankkia vaalipiireihinsä ns. silta-rumpurahoja. Tavanomaista on, etteivät edustajat edes laadi kaikkia esittämiään budjettiponsia, vaan niitä tuottavat edustajien käyttöön mm. erilaiset maakunnalliset organisaatiot. Talousarvioaloitteen edetessä äänestykseen vallitsee kuitenkin useimmissa hallitusryhmissä rajoite: ehdotuksen puolesta saavat äänestää vain sitä koskevien vaalipiirin edustajat. Taktisista syistä ehdotuksia saatetaankin laatia koskemaan useita vaalipiirejä, koska tällöin potentiaalinen puolesta äänestäjien joukko kasvaa. Edustajat ovat luonnollisesti hyvin tietoisia siitä, että vain harvat budjettiponnet tulevat hyväksytyiksi, ja tarkoitus on lähinnä tuoda oman vaalipiirin erityistarpeita esille. Näin on varsin luontevaa olettaa, että talousarvioäänestysten äänestyskoheesio on muita äänestyksiä matalampaa.

Eduskunta äänestää lainsäädäntöprosessin lisäksi lähinnä välikysymysten sekä hallituksen tiedonantojen ja selonteiden yhteydessä perusteltuun päiväjärjestykseen siirtymisestä. Lainsäädäntöprosessissa on viime vuosina äänestetty muutamia kertoja myös lähetekeskustelun yhteydessä, mutta eniten äänestyksiä syntyy lakien pykäläkohtaisessa ensimmäisessä lukemisessa. Lain toisessa hyväksymis-/hylkäys-lukemisessa hylkäämistä ehdottavia ponsia on harvakseltaan, tosin viimeisenä päätettävä lain perustelulausuma saattaa kirvoittaa muutamia muutosehdotuksia.

Kuviossa 1 näkyy, että eduskunta äänesti tarkasteluvälin valtiopäivillä vuosittain 249–1002 kertaa. Vaihteluväli on melkoinen, koska 2006 valtiopäivillä äänestettiin yli neljä kertaa enemmän verrattuna 1999 valtiopäiviin. Yhteensä äänestyksiä oli 8845, mistä budjettiaänestyksiä 5161 ja muita äänestyksiä 3684. Vaalikausien viimeisinä vuosina äänestyksiä on aina eniten (ja ensimmäisinä vuosina aina vähiten). Aaltoliike äänestysten määrissä johtuu siitä, että eduskunnan aktiviteettihiippu lainsäädännössä sijoittuu vaalikausien loppuun: käsittelemättömät asiat raukeavat vaalien jälkeen, mitä silmälläpitäen eduskunta pyrkii käsittelemään mahdollisimman paljon avoimia asioita viimeisillä valtiopäivillä.

Kuviossa 1 näkyy myös melkoinen vaihtelu äänestysten määrissä eri vaalikausien välillä. Selvimmin erottuva yhtenäinen ajanjakso on Lipposen I ja II hallitusten aika vuosina 1995–2002, jolloin äänestysten kokonaismäärät ovat huomattavasti muita vaalikausia alhaisempia (pl. 2002). Äänestysten vähyys johtuu suurelta osin siitä, että Lip-

⁷ Ks. Helsingin Sanomat 17.12. ja 19.12.2005.

Lähteet: Pajala (2006) koskien 1991–2005 valtiopäiviä sekä Pajala ja Jakulin (2007) koskien 2006 valtiopäiviä.

Kuvio 1. Eduskunnan äänestysvolymit valtiopäivillä 1991–2006

posen hallitukset olivat hyvin laajapohjaisia, ja kolmesta suurimmasta puolueesta vain Keskusta oli oppositiossa. Pajalan (2006) mukaan Lipposen pääministeriaika kuuluu poikkeustapauksiin. Edellisen kerran äänestysten määrä oli muutamia vuosia samalla tasolla kansanrintamahallitusten aikaan 1960-luvun lopussa. Ahon (1991–1994) hallituksen sekä Vanhasen (2002–2006) hallitusten äänestysmäärät ovat toisen maailmansodan jälkeisellä ajalla jokseenkin lähellä pitkän ajan keskiarvoa.

Talousarvioäänestyksiä oli valtiopäivittäin 112–774. Budjettiäänestysten osuus kaikista äänestyksistä vaihteli valtiopäivittäin noin 36–76 prosentin välillä. Lisätalousarviot huomioon ottaen keskimäärin 55 prosenttia kaikista täysistuntoäänestyksistä syntyy vain muutamasta hallituksen esityksestä. Lipposen hallitusten aika merkitsi myös talousarvioäänestysten lukumäärän selvää laskua, mutta viimeisellä vaalikaudella Vanhasen hallituksen aikana budjettiäänestysten määrä on huomatta-

vasti noussut. Budjettiäänestyksiä on lukumääräisesti eniten vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä, mutta niiden prosentuaalinen osuus on huipussaan aina vaalikauden ensimmäisillä valtiopäivillä. Seikka johtuu siitä, ettei muita asioita ole vaalikauden alussa vielä myöhempien valtiopäivien tapaan vireillä. Vuosien 1998–1999 valtiopäivien välillä ero näkyy selkeästi.

Muita kuin talousarvioäänestyksiä oli valtiopäivittäin 60–510. Määrällisesti näitä äänestyksiä oli eniten vaikeina lamavuosina 1992–1994. Tämän jälkeen äänestysten määrä on pysynyt hyvin samankaltaisena, karkeasti ottaen noin 100–250 äänestyksessä. Vain 1999 ja 2001 valtiopäivät tekevät tästä poikkeuksen alle sadan äänestyksen valtiopäivinä. Erityisesti Vanhasen hallituksen aikana viime vaalikaudella äänestysten määrän nousu selittyikin lähes kokonaan budjettiäänestysten määrän kohoamisella.

Ricen indeksi

Äänestyskoheesiotutkimuksia yhdistävä tekijä on se, että ne kaikki käyttävät joko Ricen (1928) indeksiä tai sen muutamia myöhempiä modifikaatioita. Indeksit puukee eduskuntaryhmän äänestyskoheesio- tiettystä äänestyksessä numeeriseen muotoon. Indeksit huomioi ainoastaan jaa- ja ei- äänet, joten tällöin täysistunnon kolmas äänestysvaihtoehto (tyhjä) jää tarkastelun ulkopuolelle. Tyhjän äänestäminen täysistunnossa on verrattain harvinaista ja kolmannen äänestysvaihtoehdon sisällyttäminen laskentaan tuo mukanaan omat ongelman- sa. Tämä myös vaikeuttaisi vertailua aiempiin tuloksiin.⁸ Niinpä pitäydymme indeksin alkuperäisessä versiossa.

Ricen indeksi ilmaisee asteikolla nollasta yhteen ryhmän äänestyskoheesio- tiettystä äänestyksessä. Nolla tarkoittaa, että ryhmän äänet ovat jakautuneet tasan jaa- sekä ei- vaihtoehtojen kesken. Toinen ääriarvo yksi ilmaisee, että ryhmä on täysin yksimielisesti äänestänyt joko ”jaa” tai ”ei”. Merkitsemme tiettystä äänestyksessä i ryhmän antami- en jaa-äänten lukumäärää muuttujalla Y_i sekä ei- äänten määrää muuttujalla N_i . Tällöin Ricen indeksiarvo määräytyy laskukaavalla

$$RI_i = 2 * \left(\frac{\max\{Y_i, N_i\}}{Y_i + N_i} - 0,5 \right).$$

Olettakaamme esimerkiksi, että ryhmä antaa äänestyksessä 40 ääntä, joista 30 on jaa-ääniä sekä 10 ei-ääniä. Ricen indeksiarvo on tällöin $2 * (30 / 40 - 0,5) = 0,5$.

Vaikka Ricen indeksi on matemaattisesti hyvin yksinkertainen, on syytä korostaa, että koheesio- analyysit eivät muista syistä johtuen ole välttämättä ongelmattomia. Oikeastaan vasta viime aikoina on kiinnitetty huomiota siihen, että äänestysaineisto ei välttämättä ole edustava otos koko lainsäädäntötoiminnasta, jolloin aineisto saattaa olla vajavainen tai vinoutunut (Carrubba ym. 2004; Hug 2005;

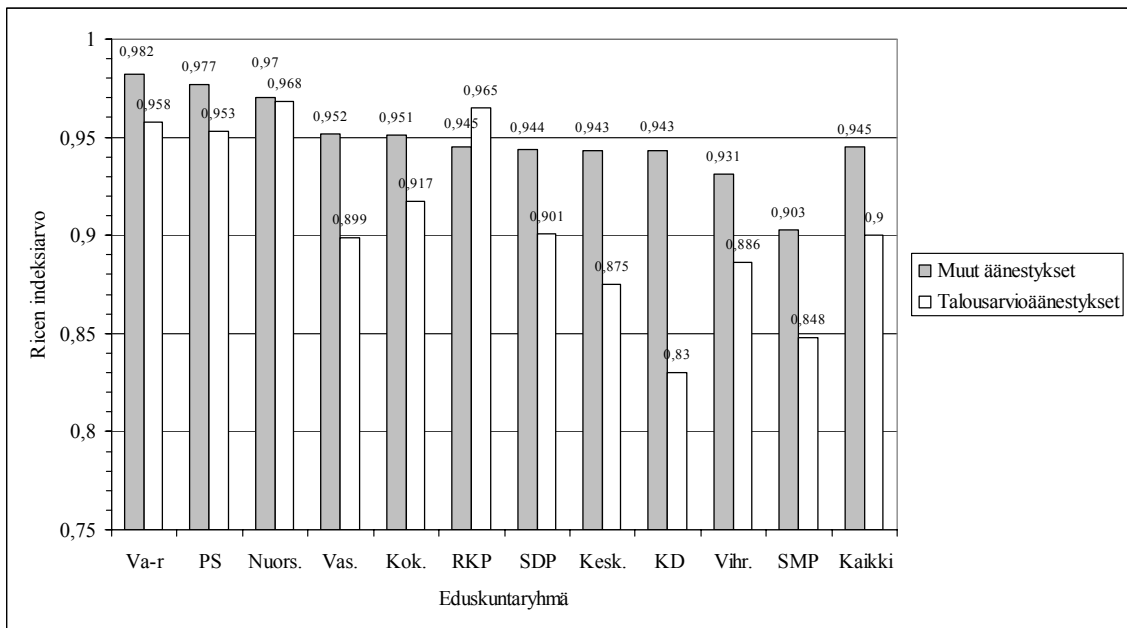
Schwartz 2005). Joidenkin parlamenttien osalta aineiston vajavuutta aiheuttaa se, että vain (mahdollisesti hyvin pieni) osa äänestyksistä on julkisia tai julkaistu, missä tapauksissa analyysit ovat epäluotettavia. Jäljempänä käytettävä Suomen aineisto sisältää kuitenkin 1991–2006 valtiopäivien kaikki äänestykset. Vinoutunut aineisto puolestaan aiheuttaa sen, etteivät koheesiolaskelmat kata luotettavasti kaikkia politiikkasektoreita. Pajalan ja Jakulinin (2006) aineistossa ongelma (mikäli aineisto on vinoutunut) on ratkottavissa, mutta sitä ei toistaiseksi ole tehty. On tosin pidettävä mielessä, ettei koko lainsäädäntötoimintakaan välttämättä ole jakautunut tasan eri politiikkasektoreiden kesken.

Tulokset

Olemme huomioineet vuosien 1991–2006 valtiopäivillä esiintyneet 11 eduskuntaryhmää. Ryh- mämähtenäisyyden mittaamisen kannalta yhden edustajan ”eduskuntaryhmät” eivät ole mielekkäitä. Tavanomaisten eduskuntaryhmien lisäksi Kuviossa 2 on muutamia tapauksia, joita on syytä valottaa: Vuosien 1995–1998 valtiopäivillä oli vakiintuneiden puolue-ryhmien lisäksi kaksi pientä ryhmää: tähdenlennoksi jäänyt Nuorsuomalaisten ryhmä sekä Vasemmistoliiton eduskuntaryhmästä eriytynyt Vasemmistoryhmä. Perussuomalaisten puolue tulkitaan usein ainakin aatteelliseksi jatkumoksi vuonna 1994 eduskunnasta pudonneelle Suomen Maaseudun Puolueelle, mutta tästä huolimatta käsittelemme ryhmiä jäljempänä erikseen.

Tarkastelemme ensin muita kuin talousarvioäänestyksiä. Kuviossa 2 puolueet on järjestetty koheesio- tiettystä äänestysten suhteen (vuosittaiset ryhmittäiset keskiarvot ovat liitteessä 1a). Tärkein havainto kuvio- stä 2 on, että koheesio- tittas on kaikilla puolueilla hyvin korkeaa. Liitteestä 1a näkyy, että Ricen indeksin arvojen vaihteluväli muissa kuin talousarvioäänestyksissä on tarkasteluajanjaksona 0,739–0,995, mikä on hyvin kapea alue ottaen huomioon indeksin koko liikkumavälin nollasta yhteen. Arvojen hajonta ei ole kovinkaan suurta, koska 16 vuoden aikana on vain viisi tapausta, joissa indeksiarvo on alle 0,9 (liite 1a). Eduskuntaryhmät voi kuviossa 2 jakaa karkeasti kolmeen joukkoon. Ensimmäisessä ovat kolme pienintä ja ideologisesti hyvin yhtenäistä ryhmää, joiden indeksiarvot ovat 0,97 tai korkeampia. Keskimmäiseen joukkoon kuuluvat ryhmät Vasemmistoliitosta

⁸ Indeksien modifikaatiot, jotka huomioivat tyhjän äänestä- misen, ovat Attina (1990) sekä Hix ym. (2005). On kuitenkin huomattava, että eduskunnassa äänestyksen tuloksen ratkaisee ainoastaan ”jaa” ja ”ei” äänien suhde (pl. määrää- enemistöäänestykset). Tyypillisesti kolmivaihtoehtoiset modifikaatiot myös nostavat indeksiarvoja verrattuna alku- peräiseen, vaikka intuitiivisesti tyhjän sisällyttäminen las- kentaan pitäisi alentaa indeksiarvoja.

Selite: Kesk. = Suomen Keskusta, Kok. = Kansallinen Kokoomus, Nuors. = Nuorsuomalainen puolue, PS = Perussuomalaiset, RKP = Ruotsalainen kansanpuolue, SDP = Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, KD = Suomen Kristillisdemokraatit (v. 2002 asti Suomen Kristillinen Liitto), SMP = Suomen Maaseudun Puolue, Va-r = Vasemmistoryhmä, Vas. = Vasemmistoliitto ja Vihr. = Vihreä liitto.

Kuvio 2. Eduskuntaryhmien keskimääräinen äänestyskoheesio valtiopäivillä 1991–2006

Kristillisdemokraateihin. Näiden ryhmien indeksiarvot sijoittuvat lähelle arvoa 0,95. Eduskunnan vasemmisto-oikeisto -oluttuvuutta ajatellen pikkuryhmien jälkeen kaksi seuraavaksi yhtenäisintä ryhmää sijaitsivat ulottuvuuden vastakkaisilla puolilla. Kolmannessa joukossa ovat Vihreät (0,931) sekä SMP (0,903), joiden indeksiarvot ovat selvästi muita ryhmiä vaatimattomampia. Kaikkien eduskuntaryhmien äänestyskoheesio keskiarvo 16 viime valtiopäivillä on 0,945.

Eduskuntaryhmien vuosittaisissa koheesiokeskiarvoissa (liitteet 1a ja 1b) ei ole nähtävissä puolue-ryhmien indeksiarvojen selkeää vaalikausittaista sykliisyyttä, kuten Skjaeveland (1999) on raportoinut Tanskan parlamentin suhteen, sekä Yhdysvaltain kongressin suhteen aiemmin Harmel ja Janda (1982) sekä Patterson ja Caldeira (1988). Toinen silmiinpistävä havainto vuosittaisista koheesioarvoista on Keskustan ryhmän äänestyskoheesio vuosien 2004–5 valtiopäivillä, koska ryhmän koheesioarvot (0,993 ja 0,993) ovat tuolloin ainutlaatuisia. Yhdelläkään muulla ryhmällä ei tarkastelu-

välillä ole ollut yhtä korkeaa äänestyskoheesiotä. On merkittävää, että Keskustan ollessa eduskunnan suurin ryhmä se oli ao. aikana myös yhtenäisin ryhmä, ainakin täysistuntoäänestysten suhteen.

Talousarvioäänestysten suhteen eduskuntaryhmiä ei voi asettaa samanlaiseen järjestykseen koheesio tason mukaan, kuten kuviossa 2 näkyy. Koheesio taso kaikilla ryhmillä on edelleen korkea, mutta selvästi muita äänestyksiä vaatimattomampi (pl. RKP). Ranking-listana yhtenäisimmistä alkaen puolueet sijoittuvat: Nuor. (0,968), RKP (0,965), Va-r (0,958), PS (0,953), Kok. (0,917), SDP (0,901), Vas. (0,899), Vihr. (0,886), Kesk. (0,875), SMP (0,848) ja KD (0,830). Neljän pienen ryhmän kärki erottuu omana joukkonaan, koska budjettikoheesio on lähes yhtä tiukkaa tai tiukempaa verrattuna muihin äänestyksiin. Muiden ryhmien osalta budjettikuri on muita äänestyksiä huomattavasti vaatimattomampaa. Kristillisdemokraateilla ero on huomattavin. Kaikkien puolue-ryhmien 16 vuoden budjettikoheesio on 0,9. Liitteessä 1b Ricen indeksiarvot sijoittuvat välille

0,739–0,995. Verrattuna muihin kuin budjettiäänestyksiin (liite 1a) alle 0,9:n arvoja esiintyy runsaasti, joten hajonta on muihin äänestyksiin verrattuna suurempaa.

Vaikka budjettikoheesio näyttäisi olevan RKP:tä lukuun ottamatta säännömukaisesti heikompaa kuin muiden äänestysten, on vuosittaista vaihtelua havaittavissa. Liitteen 1b soluissa alleviivatut arvot tarkoittavat, että ryhmäyhtenäisyys talousarvioäänestyksissä on ollut korkeampaa verrattuna muihin äänestyksiin, ts. liitteen 1a vastaavaan arvoon. Noin neljäsosa liitteen 1b soluista (34/128 kpl) ovat sellaisia, joissa jonkin ryhmän budjettikuri on muita äänestyksiä tiukempaa. On kuitenkin huomattava, että RKP:n ryhmä poikkeaa muista tässä suhteessa, koska ryhmän budjettikuri on lähes poikkeuksetta (pl. 1995 ja 2004–5) tiukempaa kuin muissa äänestyksissä. Budjettikurin tiukkuus näyttäisi koskevan niin ikään vain hallitusryhmiä, koska tästä on taulukossa vain viisi poikkeusta. Niinpä yllä esittämämme ranking-listaa ja sen taustalla olevia keskiarvoja tulee lähestyä varauksella, koska hallituskoalition kuulumisen nostaa selvästi ryhmäyhtenäisyyttä budjettiäänestyksissä. Tutkimusajanjaksolla esim. Keskusta on ollut kahdeksan vuotta oppositiossa. Mikäli vertailemme Keskustan ryhmäyhtenäisyyttä hallitus- ja oppositiokausien kesken huomaamme melkoisen eron. Saman ilmiön voi huomata muidenkin ryhmien suhteen. Erityisesti Ahon porvarihallituksen (1991–4) hankalien lamavuosien aikana budjettikuri on ollut erityisen tiukkaa.

Tarkasteltaessa kaikkien ryhmien valtiopäivittäistä keskiarvoa kuviossa 3 huomataan, että keskiarvot liikkuvat välillä 0,898 (1994)–0,973 (1995). Käyrien muoto kummalla tahansa äänestyskategorialla on kaikkea muuta kuin tasainen. Muiden kuin budjettiäänestysten keskiarvot poikkeavat kaksina valtiopäivinä selvästi muista. Vaalikauden 1991–1994 viimeisillä valtiopäivillä kaikkien puolueiden keskiarvo jäi alle 0,9:n. Seuranneiden eduskuntavaalien jälkeen hallituspohja muuttui Ahon porvarihallituksesta Lipposen sateenkaarihallitukseen. Vaalikauden 1999–2002 viimeisillä valtiopäivillä ryhmäyhtenäisyyden keskiarvo putosi taas silmiinpistävästi 0,91:een. Seuranneiden vaalien jälkeen hallituspohja vaihtui taas, tällä kertaa Lipposen sateenkaaresta Vanhasen punamultaan.⁹

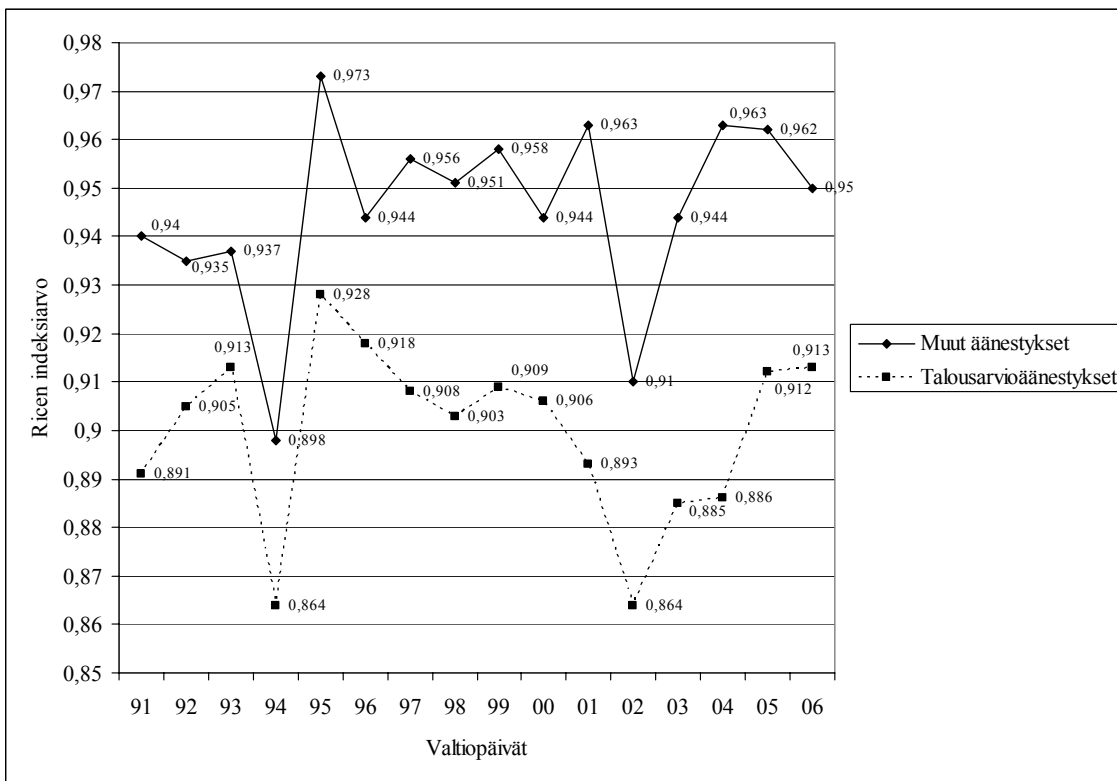
⁹ Tai oikeammin Jätteenmäen punamultaan, mikäli ajatellaan ainoastaan vaalien jälkeistä pääministeriä ja hallituspohjan vaihdosta.

Tarkasteltaessa juuri päättyneen vaalikauden valtiopäivittäisiä ryhmäkoheesio keskiarvoja viimeisillä valtiopäivillä koheesio taso laskee jälleen, muttei yhtä silmiinpistävästi kuin kahtena yllä mainittuna kertana. Yllä tarkasteltuihin hallituspohjan ja ryhmäkoheesio valtiopäivittäisiin muutoksiin nojaten perusteltu arvaus hallituspohjasta olisikin, että vallassa ollut punamulta säilyisi eduskuntavaalien jälkeen, mikäli vaalien tulos ei merkittävästi muuttaisi kolmen suurimman ryhmän paikkajakoa. Ennen vaaleja julkaistujen mielipidemittausten perusteella näin näytti käyvän. 2007 vaalitulokset kuitenkin poikkesi ennusteista ja muutti niin merkittävästi kolmen suurimman ryhmän voimatasapainoa, että vaalien voittajiin kuulunut Kokoomus (+11 paikkaa) nousi hallitukseen. Tarkastelua voisi toisessa yhteydessä täsmentää, koska kuvion 3 keskiarvossa ovat mukana myös oppositioryhmät. On mahdollista, että pelkän hallituskoalition yhtenäisyys poikkeaa kaikkien ryhmien keskiarvosta.

Olisi hyvin mielenkiintoista ulottaa koheesioanalyysi myös 1980-luvulle, koska vuoden 1987 vaalien jälkeen hallitus vaihtui Sorsan (IV) punamullasta Holkerin sinipunaan. Seuraavien 1991 eduskuntavaalien jälkeen puolestaan Ahon porvarihallitus nimitettiin Holkerin sinipunan seuraajaksi. Valitettavasti tarvittavaa äänestysaineistoa ei käytökelteisessä muodossa ole toistaiseksi saatavilla.

Kuviossa 3 ryhmien vuotuiset keskiarvot budjettiäänestysten suhteen sijoittuvat välille 0,864 (1994 ja 2002)–0,928 (1995). Kuudentoista vuoden kaikkien ryhmien talousarvioäänestysten keskiarvo 0,9 on muihin äänestyksiin (0,945) verrattuna selvästi alhaisempi, joten tässä suhteessa voidaan sanoa ryhmäyhtenäisyyden olevan löyhempää talousarvioäänestysten suhteen. Huomionarvoista on, että budjettikuri laski koko Lipposen I ja II hallitusten ajan. Kuten muihin äänestyksiin, myös talousarvioäänestyksiin pätee havainto ryhmäyhtenäisyyden vaatimattomuudesta ja hallituspohjan vaihdosta: vuosien 1994 ja 2002 valtiopäivien keskiarvot poikkeavat melkoisesti ao. vaalikausien muista vuosista.

Ryhmäkohtainen äänestysyhtenevyys vaihtelee jonkin verran vuosien varrella, kuten liitteistä 1a ja 1b näkyy. Pekka Nyholm esittää väitöskirjassaan (1961), että ryhmäkohtaisen äänestysyhteneisyyden vaihtelua selitettäessä tärkein muuttuja on se, kuuluuko ryhmä hallitukseen. Hallitukseen kuulumisen nostaa Nyholmin mukaan äänestysyhtenäis-

Kuvio 3. Eduskunnan keskimääräinen äänestyskoheesio valtiopäivillä 1991–2006

syttä. Jokseenkin vastakkaisen näkemyksen ovat esittäneet Martin ja Depauw (2005), joiden mukaan hallitukseen kuulumisen puolestaan ei vaikuta äänestysyhtenäisyyteen. Liitteen 1a tulokset tukevat lähinnä Martinin ja Depauw'n näkemystä. Vaikka joidenkin ryhmien kohdalla äänestysyhtenäisyys on hallitusaikana ehkä hieman noussut (SDP, KESK), myös täysin käänteinen ilmiö on havaittavissa (KD, Vas.). Liitteen 1b tulokset sen sijaan tukevat Nyholmin näkemystä. Hallituksessa ollessaan ao. ryhmien budjettikuri on oppositioaikaa tiukempaa. Kolme suurinta eduskuntaryhmää (Kesk. SDP, Kok.) ovat tästä mainioita esimerkkejä.

Vertaamme seuraavassa taulukkojen 2 ja 3 tuloksia Pekka Nyholmin historiallisiin tutkimuksiin. Paras lähde tähän on Nyholmin ja Hagforsin (1968) tutkimus, joka on Nyholmin analyyseistä ajallisesti kattavin koskien vuosia 1930–1954. Taulukkojen 2 ja 3 tulosten vertaaminen Nyholmin löydöksiin ei kuitenkaan ole täysin suoraviivaista, koska Nyholm ei ole erityisen eksplisiittinen siitä,

mitä äänestyksiä hän on analyyseihinsä sisällyttänyt. Vertailukelpoinen lopputulos saadaan, kun verrataan kuvion 2 kaikkien puolue ryhmien keskiarvoa 0,945 Nyholmin ja Hagforsin (1968) taulusta 1 laskettuun vastaavaan arvoon 0,854. Äänestysyhtenevyys on näin nykyisin jokseenkin eri tasolla verrattuna 1950-lukuun.

Viimeisen 16 vuoden aikana äänestyskoheesio on koko eduskunnassa ehkä hieman noussut muiden kuin budjettiäänestysten suhteen, tosin vuosittainen hajonta on molemmissa käyrissä melkoista. Budjettiäänestysten osalta muutosta ei näyttäisi tapahtuneen kumpaankaan suuntaan. Nyholmin ja Hagforsin (1968) tutkimus kertoo toisenlaisesta kehityksestä: vuosien 1930–54 välillä kaikkien puolue ryhmien äänestysyhtenevyys oli selvästi nousujohteinen. On mielenkiintoinen kysymys, kuinka kauan ilmiö 1950-luvun puolenvälin jälkeen vallitsi ja mille tasolle se mahdollisesti asetui. Mikäli spekulatiivisesti oletamme, että indeksiarvojen nousuvauhti olisi sama kuin 1930–1954 (noin 10 indeksipistettä 25 vuodessa), olisi nykyi-

nen äänestysyhtenevyyden taso saavutettu viimeistään 1970-luvun alussa.

Verrattaessa eduskuntaryhmien keskimääräistä äänestyskoheesiota (0,945) kuviossa 3 muiden Pohjoismaiden parlamentteihin voidaan todeta Suomen äänestysyhtenevyyden edelleen olevan vaatimattominta, tosin ero listassa seuraavana olevaan Ruotsiin ei ole kovinkaan suuri. Jensen (2000) raportoi Pohjoismaista seuraavat tulokset: Tanska (0,999), Norja (0,975), Islanti (0,969) ja Ruotsissa (0,966).¹⁰ Tärkein institutionaalinen ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä on vaalijärjestelmässä. Suomen eduskuntavaalien avointen listojen sijaan muissa Pohjoismaissa on käytössä suljetut ehdokaslistat. Tämä tarkoittaa, että Suomessa äänestetään jollakin vaalilistalla olevaa ehdokasta. Äänenlaskennassa ehdokkaiden henkilökohtaiset äänimäärät ratkaisevat heidän sijoittumisensa listalla ja näin ollen myös edustajaksi valinnan. Muissa pohjoismaissa taas äänestetään pelkkää listaa, eikä äänestäjä näin pääse vaikuttamaan ehdokkaiden väliseen järjestykseen listalla. Suljetut listat laaditaan ennen vaaleja puolueissa tai valitsijamiesyhdistyksissä. Suomalaiset kansanedustajat tavallaan tarvitsevat avointen listojen vuoksi myös henkilökohtaista julkisuutta maksimoidakseen äänisaaliinsa vaaleissa. Muissa pohjoismaissa kuuliainen ryhmäpäätöksiä kunnioittava ja näiden mukaan äänestävä edustaja puolestaan voidaan palkita korkealla sijoittumisella seuraavien vaalien ehdokaslistalla. Suomen ja muiden Pohjoismaiden erot äänestyskoheesiossa selittyvätkin todennäköisimmin juuri vaalijärjestelmän erolla.

Edelliseen liittyen Jensen (2000) raportoi laatimansa kansanedustajakyselytutkimuksen perusteella eroja poliittisessa kulttuurissa Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä. Nämä kulttuuriset erot selittävät Jensenin mukaan ainakin osittain eroja Pohjoismaisessa äänestyskoheesiossa vaalijärjestelmien erojen lisäksi. Jensenin johtopäätökset perustuvat hänen artikkelissaan mitattuun eduskunnan koheesioon (0,886), joka nasevasti sopiikin Jensenin analyysiin ja tulkintoihin. Mielestämme ainakaan osaa Jensenin johtopäätöksistä ei kuitenkaan voida tehdä, mikäli huomioidaan tämän tutkimuksen tulokset.

Lopuksi

Verrattuna Pekka Nyholmin 1930- ja 1950-lukuja koskeviin koheesiomittauksiin tämän työn tulokset osoittivat, että keskimääräinen koheesio taso eduskunnassa on nykyisin Nyholmin raportoimia vuosia korkeampaa. Avoimeksi jäi 1960- ja 1980-lukuja koskevan aineiston puuttuessa se, miten ja milloin äänestyskoheesio tason nousu nykyiselle (marginaalisesti nousevalle) tasolle on tapahtunut. Onko muutos ehkä ollut hyppäyksenomaista vai hidas vuosikymmeniä kestänyt prosessi? Mikäli edellisessä osiossa esitetty spekulatio Nyholmin tutkiman ajan kasvutrendistä pitäisi paikkansa, olisi nykyinen äänestyskoheesio taso saavutettu 1970-luvun alussa. Edellisen lisäksi olisi toki mielenkiintoista selvittää myös se, miten eri ryhmien äänestyskoheesio on kehittynyt yli ajan.

Eduskuntaryhmien nykyisestä äänestyskoheesio suhteen selkeä havainto oli, että kaikki tutkimusjakson eduskuntaryhmät äänestivät yhtenäisemmin muiden kuin budjettiäänestysten yhteydessä, mutta vastoin odotuksia tästä oli yksi poikkeus. RKP:n ryhmän koheesio oli lähes jokaisilla valtiopäivillä korkeampaa budjettiäänestysten kuin muiden äänestysten suhteen. Tulosten perusteella kansanedustajat näyttivät äänestävän eri tavoin riippuen siitä, oliko kyseessä budjettiäänestys vai jokin muu äänestys. Mikäli kaikki äänestykset analysoitaisiin yhtenä rypäänä, sijoittuisivat näin saadut tulokset äänestyskategorioiden tuloksien keskivaiheille, koska molemmissa kategorioissa on likipitään yhtä paljon äänestyksiä. Kategorioiden erikseen analysointia puoltaa se, että äänestystyyppihin pätevät osittain eri ryhmäkäytännöt. Lisäksi budjettiäänestykset ovat huomattavasti muita äänestyksiä enemmän sidoksissa ja suunnattuja edustajien omiin vaalipiireihin.

Muiden kuin budjettiäänestysten äänestyskoheesio mukaisesti eduskuntaryhmät voitiin jakaa kolmeen joukkoon: Selvästi korkeinta koheesio oli muutaman pienen ryhmän (Va-R, PS, Nuors.) kohdalla. Vaatimattomampaa koheesio oli seuraavalla joukolla, johon kuuluvat lähes kaikki nykyiset suuret tai keskisuuret eduskuntaryhmät. Näiden ryhmien välillä erot äänestyskoheesiossa olivat marginaalisia. Ainoastaan häntäpään kolmannen joukon (Vihr. ja SMP) koheesioarvot olivat selvästi muita matalampia. Vihreiden eduskuntaryhmä on vuosien varrella melko avoimesti viestittänyt, että ryhmä joustaa melko pitkälle ryhmän yksittäisten

¹⁰ Suomen osalta Jensen (2000) raportoi Niko Mellasen (1997) laskeman arvon 0,886. Tulos perustuu kaksien valtiopäivien (1995–6) ajalle (osittain). Lisäksi Mellanen käsittelee ainoastaan hallituksen esityksiä tai osaa niistä.

edustajien äänestyspäätösten suhteen. SMP:n ryhmä puolestaan käytännössä hajosi vähitellen vuosina 1991–4. Muiden kuin talousarvioäänestysten osalta havaittiin, ettei hallitukseen kuuluminen systemaattisesti nostanut tai laskenut eduskuntaryhmän äänestyskoheesiota, koska tutkimusjaksolla oli havaittavissa asian suhteen vastakkaisia ilmiöitä.

Talousarvioäänestysten osalta koheesion tason mukaan erottui neljän ryhmän kärki. Nämä olivat pieniä ryhmiä (Nuors., RKP, Va-R ja PS) kuten edellä. Pikkuryhmiä voitaneen pitää ideologisesti melko yhtenäisinä RKP:tä lukuun ottamatta. RKP voidaan tuki kielipuolueena katsoa olevan yhtenäinen, mutta monissa muissa asioissa puolue on tavattoman epäyhtenäinen. Kielikysymysten ulkopuolella RKP:n piirissä voidaan havaita tavallaan sisäinen vasemmisto-oikeisto ulottuvuus. Pienien ryhmien budjettikoheisiivisuus oli lähes yhtä suurta tai suurempaa (RKP) kuin muissakin äänestysissä. RKP:n muita äänestyksiä tiukempi budjettikuri on yllättävää, koska neljästä pienimmästä ryhmästä RKP on selvästi suurin ja myös ideologisesti hajanaisin. RKP:n edustajat tulevat kuitenkin vain muutamasta vaalipiiristä. Lieneekin niin, että omien vaalipiiriensä suhteen RKP:n edustajat vetävät tarkemmin yhtä köyttä verrattuna muihin pikkuryhmiin (jotka niin ikään ovat vain yhden tai muutaman vaalipiirin ryhmiä). Neljää pikkuryhmää suurempien ryhmien äänestysyhtenäisyys oli selvästi matalampaa verrattuna muihin äänestyksiin, ja ryhmien välillä oli huomattavasti enemmän eroja verrattuna muihin äänestyksiin. Havaitsimme myös, että hallituskoalition kuuluminen näytti nostavan ryhmän äänestysyhtenäisyyttä budjettiäänestyksissä.

Verrattuna muihin Pohjoismaisiin parlamentteihin tulokset osoittivat, että eduskunnan äänestyskoheesio oli näiden joukossa vaatimattominta. Kuitenkin vastoin vallalla ollutta käsitystä ero seuraavaksi yhtenäisempään Ruotsin parlamenttiin oli tulosten mukaan merkittävästi aiempaa pienempi. Syy Suomen ja muiden Pohjoismaiden verraten vaatimattomiin eroihin äänestyskoheesion suhteen löytyy vaalijärjestelmästä. Muiden Pohjoismaiden suljettujen listojen sijaan Suomessa eduskuntavaaleissa on käytössä avoimet ehdokaslistat, jolloin äänestetään henkilöä jollakin ehdokaslistalla. Näin kansanedustajamme ovat tavallaan yhtäältä ryhmä-

kurin ja toisaalta julkisuuden tarpeen (sooloilu) puristuksessa. Suljettujen listojen vallitessa äänestetään pelkkää listaa ja ehdokkaiden järjestyksen määrittelee puolue tai valitsijamiesyhdistys. Esim. Ruotsissa puolueen on helppo palkita tai rankaista edustajia korkealla tai matalalla sijoittumisella vaalilistalla riippuen siitä, miten edustaja valtiopäivillä käyttäytyy. On toki huomattava, että eroja Pohjoismaiden poliittisten kulttuurien välillä on myös raportoitu (Jensen 2000).

Tutkimustulokset nostivat esiin muutamia uusia kysymyksiä. Eräs näistä liittyy yllä mainittuun eroon äänestyskoheesion tasossa eri aikoina. Olisi mielenkiintoista tutkia perustuslakiuudistusten vaikutusta äänestyskoheesioon. Tutkitun tiedon puuttuessa voidaan olettaa, että äänestyskoheesion taso on noussut nykytasolle ehkä vasta Kekkonen jälkeisellä ajalla. Tällöin eräs selitys koheesion muutokselle voisi liittyä eduskunnan kasvaneeseen valtaan parlamentarisoitumisen myötä. Vuoden 2000 kokonaisuudistuksen (jonka suhteen tulosten mukaan ei ainakaan merkittäviä muutoksia näyttänyt tapahtuneen) lisäksi ainakin vuoden 1992 osittaisuudistus olisi hyvin mielenkiintoinen, koska silloin lainsäädännössä siirryttiin äänestysissä määränemmistön käytöstä yksinkertaiseen enemmistöön. Viime mainitussa suhteessa aineisto kuitenkin valitettavasti ulottuu riittämättömästi vain vuoteen 1991. Kekkonen jälkeisen ajan, toisin sanoen nyt puuttuvien vaalikausien 1983–1986 sekä 1987–1990 analysointi on kuitenkin toistaiseksi mahdotonta, koska käyttökelpoista sähköistä aineistoa ei ole saatavilla.

Ehkä eniten mieltä askarruttamaan jäi kuitenkin eduskunnan keskimääräisen koheesion suhde hallituspohjan vaihdoksiin eduskuntavaalivuotia edeltävillä valtiopäivillä. Koheesion tason merkittävä lasku eduskuntavaaleja edeltävillä valtiopäivillä näytti sattuvan aina hallituspohjan muutoksen kanssa samaan aikaan. Vuoden 2006 valtiopäivillä koheesion lasku näytti eduskunta kokonaisuutena ottaen melko vaatimattomalta, mutta hallitusryhmien ja oppositioryhmien koheesioita tulisi tässä suhteessa tutkia tarkemmin erikseen. Näin saisimme selville koskeeko koheesion tason lasku sekä hallitusryhmiä että oppositiota. Tämän tutkimusongelman jätämme kuitenkin tulevan tutkimuksen harteille.

LÄHTEET

- Attin, Fulvio. 1990. The Voting Behaviour of the European Parliament Members and the Problem of Europarties. *European Journal of Political Research* 18, 557–79.
- Carrubba, C. J., Clough, R., Montgomery, E., Murrach, L., Schambach, R. ja Gabel, M. 2004. Selection Bias in the Use of Roll Call Votes to Study Legislative Behaviour. EPGR Working paper, No. 11. Lhde: URL:<http://www.lse.ac.uk/collections/EPGR/pdf/Working%20Paper%2011.pdf>.
- Collie, Melissa. 1985. Voting Behaviour in Legislatures. Teoksessa Lowenberg, G., Patterson, S. ja Jewell, M., (toim.), *Handbook of Legislative Research*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Depauw, Sam. ja Shane, Martin. 2005. Legislative Party Discipline and Cohesion in Comparative Perspective. Paperi esitetty: ECPR Joint Sessions workshop No. 25, Granada.
- Harmel, R. ja Janda, K. 1982. *Parties and their environments: limits to reform*. New York: Longman.
- Hazan, Reuven Y. 2003. Does Cohesion Equal Discipline? Towards a Conceptual Delineation. *The Journal of Legislative Studies* 9:4, 1–11.
- Hix, S., Noury, A. ja Roland, G. 2005. Power to The Parties: Cohesion and Competition in the European Parliament, 1979–2001. *British Journal of Political Science* 35, 209–34.
- Hug, Simon. 2005. Selection Effects in Roll Call Votes. Paperi esitetty: ECPR Joint Sessions workshop No. 25, Granada.
- Jensen, Torben. 2000. Party Cohesion. Teoksessa Esaiasson, P. ja Heidar, K. (toim.), *Beyond Westminster and Congress: The Nordic Experience*. Columbus: Ohio State University Press.
- Journal of Legislative Studies 2003. Cohesion and Discipline in Legislatures: Political Parties, Party Leadership, Parliamentary Committees and Governance. Special issue of *The Journal of Legislative Studies* 9:4.
- Mellanen, Niko. 1997. Voting Cohesion in Eduskunta, October 1995 – May 1996. Julkaisematon tutkimusraportti.
- Mellanen, Niko. 1999. Eduskuntaryhmien yhtenäisyys vaalikaudella 1995–1999. Pro gradu. Turun yliopiston Valtio-opin laitos.
- Nyholm, Pekka. 1959. Havaintoja eduskuntaryhmien koheesiosta vaalikaudella 1948–51. *Politiikka* 1, 42–52.
- Nyholm, Pekka. 1961. *Suomen eduskuntaryhmien koheesio vuosien 1948–51 vaalikaudella ja vuoden 1954 valtiopäivillä. Helsinki: Suomen tiedeseuran julkaisuja, numero 106.*
- Nyholm, Pekka. 1969. Eduskuntaryhmien kannanottojen keskinäisestä vertaamisesta. *Politiikka* 11, 6–15.
- Nyholm, Pekka. 1972. *Parliament, Government and Multi-Dimensional Party Relations in Finland*, Commentationes Scientiarum Socialium 2/1972. Helsinki: Helsingin Yliopisto.
- Nyholm, Pekka ja Hagfors, Carl. 1968. *Ryhmyhtenisyyden kehityksestä Eduskunnassa 1930–1954*. Tutkimusraportti No. 14/1968, Yleisen valtio-opin laitos, Helsingin Yliopisto.
- Owens, John E. 2003. Explaining Party Cohesion and Discipline in Democratic Legislatures: Purposiveness and Contexts. *The Journal of Legislative Studies* 9:4, 12–40.
- Ozbudun, Ergun. 1970. *Party cohesion in western democracies: a causal analysis*. Beverly Hills, Calif.: Sage Publications.
- Pajala, Antti. 2006. Eduskunnan tysistuntoenestykset vuosien 1945–2005 valtiopäivillä. *Politiikka* 48, 64–75.
- Pajala, Antti ja Jakulin, Aleks. 2006. *Plenary Votes in the Finnish Parliament during years 1991–2004: Electronic Vote Data*, Data. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto FSD, aineisto numero 2117. URL:<http://fsd.uta.fi>.
- Pajala, Antti ja Jakulin, Aleks. 2007. *Plenary Votes in the Finnish Parliament in the 2006 parliamentary year: Electronic Vote Data*, julkaisematon aineisto.
- Pajala, Antti, Jakulin, Aleks ja Buntine, Wray. 2005. Eduskuntaryhmien käyttäytyminen ja -koheesio vuoden 2003 valtiopäivillä. *Politiikka* 47, 205–17.
- Patterson, S. ja Caldeira, G. 1988. Party Voting in the United States Congress. *British Journal of Political Science* 18, 111–31.
- Rice, Stuart. 1928. *Quantitative Methods in Politics*. New York: Knopf.
- Schwarz, Daniel. 2005. How representative are published votes for legislative voting behaviour? Paperi esitetty: ECPR General Conference, Budapest.
- Sieberer, Ulrich. 2006. Party Unity in Parliamentary Democracies: A Comparative Analysis. *Journal of Legislative Studies* 12:2, 150–178.
- Skjaveland, Asbjorn. 1999. A Danish Party Cohesion Cycle. *Scandinavian Political Studies* 22, 121–136.
- Wiberg, Matti. 2000. The Partyness of the Finnish Eduskunta. Teoksessa Heidar, K. ja Koole, R. (toim.), *Parliamentary Party groups in European Democracies*. London and New York: Routledge.
- Wiberg, Matti. 1989. Valtiosannon vapaudessa, mutta ryhmasantojen puristuksessa: Kansanedustajien ryhmakurin nykytil. *Politiikka* 31:3, 201–213.
- Wiberg, Matti. 2004. *Lainsadntotutos Suomessa valtiopäivillä 1945–2002: Peruskartoitus*. Valtio-opillisia tutkimuksia 58. Turun yliopiston valtio-opin laitos.
- Wiberg, Matti. 2006. *Politiikka Suomessa*. Porvoo: WSOY.

LIITTEET

Liite 1a. Eduskuntaryhmien äänestysyhtenäisyys täysistuntoäänestyksissä vuosien 1991–2006 valtiopäivillä muissa kuin talousarvioäänestyksissä.

VP	Kesk.	Kok.	Nuors.	PS	RKP	SDP	KD	SMP	Va-r	Vas.	Vihr.
1991	,945	,965			,944	,926	,927	,965		,952	,892
1992	,933	,952			,924	,924	,919	,951		,977	,902
1993	,940	,939			,914	,921	,939	,958		,957	,924
1994	,920	,916			,885	,928	,902	,739		,969	,921
1995	,945	,984	,988		,986	,993	,924		,982	,979	,973
1996	,933	,922	,985		,937	,941	,912		,995	,933	,938
1997	,967	,965	,932		,966	,939	,965		,981	,938	,949
1998	,902	,953	,974		,947	,950	,952		,969	,950	,965
1999	,950	,946			,965	,949	,967			,976	,954
2000	,916	,977			,959	,952	,947			,919	,939
2001	,912	,983			,963	,968	,978			,954	,986
2002	,927	,898			,915	,925	,945			,864	,893
2003	,952	,933		,950	,942	,962	,940			,971	,900
2004	,993	,966		,986	,963	,948	,962			,963	,921
2005	,993	,969		,987	,973	,958	,932			,971	,909
2006	,962	,946		,983	,935	,920	,971			,952	,929

Eduskuntaryhmistä käytetyt lyhenteet on selitetty kuviossa 2.

Liite 1b. Eduskuntaryhmien äänestysyhtenäisyys talousarvioäänestyksissä vuosien 1991–2006 valtiopäivillä.

VP	Kesk.	Kok.	Nuors.	PS	RKP	SDP	KD	SMP	Va-r	Vas.	Vihr.
1991	,920	,957			<u>,954</u>	,846	,913	,849		,891	,800
1992	<u>,953</u>	<u>,954</u>			<u>,947</u>	,801	<u>,942</u>	,930		,895	,815
1993	<u>,947</u>	<u>,948</u>			<u>,946</u>	,822	,918	,925		,919	,876
1994	<u>,961</u>	<u>,965</u>			<u>,950</u>	,832	,756	,687		,860	,899
1995	,791	,974	,988		,968	,948	,752		<u>,994</u>	,964	<u>,974</u>
1996	,809	<u>,962</u>	,986		<u>,969</u>	,927	,798		,946	,917	<u>,947</u>
1997	,825	,944	,906		<u>,967</u>	,931	,797		,952	,906	,941
1998	,850	,951	,990		<u>,962</u>	,906	,767		,941	,849	,912
1999	,767	<u>,972</u>			<u>,973</u>	,942	,840			,914	,952
2000	,765	,969			<u>,989</u>	,940	,822			,912	<u>,943</u>
2001	,806	,943			<u>,972</u>	,903	,827			,888	,911
2002	,747	<u>,946</u>			<u>,963</u>	,903	,788			<u>,906</u>	,797
2003	<u>,964</u>	,776		,947	<u>,972</u>	,908	,849			,825	,835
2004	,964	<u>,779</u>		,924	,962	,919	,807			,877	,858
2005	,970	,829		,959	,971	,950	,874			,895	,848
2006	,954	,797		,981	<u>,978</u>	<u>,940</u>	,822			<u>,965</u>	,868

Eduskuntaryhmistä käytetyt lyhenteet on selitetty kuviossa 2. Alleiviivatut indeksiarvot ovat korkeampia kuin vastaavien solujen arvot liitteessä 1a.